

УДК 342.726-053.2(477)«364»

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.06.1.20>

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОХОРОНИ ТА ЗАХИСТУ ПРАВА ДИТИНИ НА ЖИТТЯ, ПОВАГУ ДО ГІДНОСТІ, СВОБОДУ І ОСОБИСТУ НЕДОТОРКАННІСТЬ В ПЕРІОД ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Верлос Н.В.,

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри конституційного
та адміністративного права**Запорізького національного університету*

ORCID: 0000-0003-3598-2721

e-mail: verlosznu@gmail.com

Верлос Н.В. Конституційно-правові засади охорони та захисту права дитини на життя, повагу до гідності, свободу і особисту недоторканність в період збройного конфлікту.

У статті здійснено теоретико-правове дослідження конституційно-правових засад охорони та захисту права дитини на життя, повагу до гідності, свободу й особисту недоторканність в умовах збройного конфлікту.

Актуальність дослідження зумовлена безпрецедентними викликами, пов'язаними з триваючою збройною агресією проти України, що призвела до масштабних порушень прав дитини, масових випадків насильства, депортацій, розлучення дітей із сім'ями, обмеження доступу до освіти, медичної допомоги та соціального захисту. У цих умовах особливого значення набуває конституційно-правове забезпечення базових прав дитини, насамперед права на життя, повагу до гідності, свободу та особисту недоторканність, які становлять основу правового статусу дитини як особливого суб'єкта конституційних правовідносин.

Пропонується визначати конституційні права дитини як систему юридично визначених і закріплених у Конституції України, міжнародних актах та галузевому законодавстві можливостей дитини як особливого суб'єкта конституційних правовідносин, посилене забезпечення, гарантування й захист яких здійснюються державою з урахуванням її вікових, фізіологічних і когнітивних особливостей розвитку.

Наголошено, що конституційно-правове забезпечення базових прав дитини набуває особливого значення в період збройного конфлікту. Право дитини на життя визначено як абсолютне та невід'ємне, що передбачає позитивний обов'язок держави забезпечити належні умови його реалізації: медичну допомогу, безпечне середовище, захист від воєнних загроз, мінної небезпеки, депортацій і вербування у збройні формування.

Підкреслено, що право на повагу до гідності є системоутворювальним для всієї системи прав людини, а в умовах воєнного стану воно зазнає значних порушень через насильство, катування, психологічні травми та дискримінацію. Розкрито зміст права на свободу й особисту недоторканність, наголошено на неприпустимості свавільного позбавлення волі, незаконного переміщення чи утримання дітей.

Окреслено необхідність налагодження ефективної взаємодії між державними органами та міжнародними структурами, включно з діяльністю Міжнародного кримінального суду, моніторингових місій ООН та міжнародних гуманітарних організацій.

Розглянуто компетенцію органів державної влади та місцевого самоврядування у сфері захисту прав дітей під час воєнного стану, підкреслено важливість принципу найкращих інтересів дитини, пропорційності та невідворотності відповідальності за порушення її прав. Зроблено висновок, що охорона і захист життя, повага до гідності, свободи та особистої недоторканності дитини в період збройного конфлікту є морально-правовим імперативом, показником гуманності держави й складовою національної безпеки України.

Ключові слова: конституційні права дитини, дитиноцентризм, права людини, право дитини на життя, право на свободу та особисту недоторканність, збройний конфлікт, воєнний стан

Verlos N.V. Constitutional and legal principles of protection and defense of the child's right to life, respect for dignity, freedom and personal integrity during the period of armed conflict.

The article carries out a theoretical and legal study of the constitutional and legal principles of protection and defense of the child's right to life, respect for dignity, freedom and personal integrity in conditions of armed conflict.

The relevance of the study is due to the unprecedented challenges associated with the ongoing armed aggression against Ukraine, which led to large-scale violations of children's rights, mass cases of violence, deportations, separation of children from families, restrictions on access to education, medical care and social protection. In these conditions of an emergency legal regime, the constitutional and legal provision of the basic rights of the child, primarily the right to life, dignity, freedom and personal integrity, which constitute the core of the legal status of the child as a special subject of constitutional legal relations, acquires special importance.

It is proposed to define the constitutional rights of the child as a system of legally defined and enshrined in the Constitution of Ukraine, international acts and sectoral legislation of the child's opportunities as a special subject of constitutional legal relations, the enhanced provision, guarantee and protection of which are carried out by the state, taking into account its age, physiological and cognitive development characteristics.

It is emphasized that the constitutional and legal provision of the basic rights of the child acquires special importance in conditions of an emergency legal regime. The child's right to life is defined as absolute and inalienable, which implies the positive obligation of the state to ensure appropriate conditions for its implementation: medical care, a safe environment, protection from military threats, mine danger, deportations and recruitment into armed formations.

It is emphasized that the right to respect for dignity is a system-forming one for the entire system of human rights, and in conditions of war it is particularly at risk of violation due to violence, torture, psychological trauma and discrimination. The content of the right to liberty and personal integrity is disclosed, the inadmissibility of arbitrary deprivation of liberty, illegal transfer or detention of children is emphasized.

The need to establish effective interaction between state bodies and international structures is outlined, including the activities of the International Criminal Court, UN monitoring missions and international humanitarian organizations.

The competence of state authorities and local self-government bodies in the field of protecting children's rights during martial law is considered, the importance of the principle of the best interests of the child, proportionality and inevitability of responsibility for violations of their rights is emphasized. It is concluded that the protection and defense of the life, dignity, freedom and personal integrity of a child in wartime is a moral and legal imperative, an indicator of the humanity of the state and a component of the national security of Ukraine.

Key words: constitutional rights of the child, child-centrism, human rights, the child's right to life, the right to liberty and security of person, armed conflict, martial law

Постановка проблеми. В сучасних умовах збройної агресії проти України особливої уваги набуває проблема забезпечення конституційних прав дитини, зокрема права на життя, повагу до гідності, свободу та особисту недоторканність. Діти є найбільш уразливою категорією населення в період збройних конфліктів, оскільки саме вони першими зазнають наслідків насильства, примусового переміщення, втрати батьків, обмеження доступу до освіти, медичної допомоги та безпечного середовища. Ці умови створюють реальні загрози для реалізації базових прав, гарантованих Конституцією України, Конвенцією ООН про права дитини 1989 року, а також нормами міжнародного гуманітарного права.

Попри наявність розвиненої системи гарантій прав дитини, механізм їх реалізації в умовах збройного конфлікту залишається недостатньо ефективним. Недосконалість національного законодавства, обмежені можливості державних інституцій, проблеми із документуванням порушень та притягненням винних до відповідальності ускладнюють належний рівень охорони та захисту прав дитини.

Крім того, сучасні виклики, пов'язані з масовими порушеннями міжнародного гуманітарного права, зокрема випадками загибелі дітей від воєнних дій, насильницької депортації, викрадення дітей, незаконного усиновлення, вербування неповнолітніх, потребують комплексного переосмислення правового механізму забезпечення прав дитини на життя, повагу до гідності, свободу та особисту недоторканність.

Отже, дослідження конституційно-правових засад охорони та захисту прав дитини на життя, повагу до гідності, свободу і особисту недоторканність в період збройного конфлікту має не лише

теоретичне, а й важливе практичне значення, оскільки сприяє вдосконаленню національної системи гарантування прав людини взагалі, рецепції міжнародних стандартів національною правовою системою та підвищенню ефективності діяльності правозахисних інституцій у період воєнного стану та повоєнної розбудови.

Стан опрацювання проблематики. Дослідженням прав людини взагалі і дитини зокрема присвячені праці багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників таких як: О. Батанова, Ю. Барабаша, С. Бобровник, В. Боняк, М. Ільченко, А. Колодйя, Н. Крестовської, О. Кузнichenko, О. Марцеляка, О. Мельничук, В. Олійника, Н. Оніщенко, М. Ортега Н. Пархоменко, О. Петришина, В. Погорілка, П. Рабіновича, О. Скрипнюка, Т. Слінько, Є. Ткаченко, Р. Стефанчука, С. Стеценка, В. Шаповала, В. Шатіла, М. Шаргородського, Ю. Шемшученка, І. Щебетун та ін.

Мета статті полягає у дослідженні конституційно-правових засад охорони та захисту прав дитини на життя, повагу до гідності, свободу і особисту недоторканність у період збройного конфлікту, виявленні особливостей реалізації цих прав, аналізі механізмів їх гарантування та міжнародно-правових стандартів, а також у визначенні напрямів удосконалення національної системи захисту прав дитини в умовах воєнних загроз.

Виклад основного матеріалу. Сучасна парадигма розвитку людства ґрунтується на засадах дитиноцентризму, який виступає глобальним стратегічним орієнтиром соціального, економічного та правового становлення. Такий підхід передбачає визнання дитини не лише об'єктом державної опіки та захисту, а, насамперед, особливим суб'єктом правових відносин. Концепція дитиноцентризму визначає нову систему цінностей, у межах якої забезпечення найкращих інтересів дитини, її гармонійного розвитку та безпеки стає пріоритетом державної політики, міжнародного права та глобальної стратегії сталого розвитку.

На жаль, сучасні реалії свідчать, що діти й надалі залишаються однією з найуразливіших груп, які зазнають насильства або стають його жертвами під час збройних конфліктів. Їхня присутність у зоні бойових дій давно перестала бути поодиноким або випадковим явищем – діти фактично постійно перебувають у центрі збройного протистояння. Така вразливість зумовлена не лише фізичною слабкістю, а й віковими, психологічними та когнітивними особливостями розвитку, що робить їх особливо залежними від захисту з боку держави та міжнародної спільноти [1, с. 3]. Саме тому забезпечення охорони життя, гідності й основоположних прав дітей у період збройного конфлікту має розглядатися як один із головних гуманітарних і правових пріоритетів сучасного світу.

Конституційні права дитини можна визначити як систему юридично визначених і закріплених у Конституції України, міжнародних актах та галузевому законодавстві можливостей дитини як особливого суб'єкта конституційних правовідносин, посилене забезпечення, гарантування й захист яких здійснюються державою з урахуванням її вікових, фізіологічних і когнітивних особливостей розвитку.

В процесі збройної агресії проти України фіксуються системні порушення ряду основоположних прав дитини, серед яких базовими є конституційні права дитини на життя, повагу до гідності, свободу та особисту недоторканність закріплені в численних міжнародних і національних нормативних актах, адже саме діти «...є наступним поколінням боротьби за ідеали нації та людськими ресурсами в майбутньому, є капіталом сталого розвитку, та носієм естафети лідерства, що стане основою продовження прогресу та процвітання людської цивілізації» [2, с.55-56].

З початку повномасштабного вторгнення за даними Офісу Генерального прокурора станом на 1 листопада 2025 року загинули принаймні 664 дитини, та 2214 отримали поранення [3]. Як зазначається у Плані гуманітарних потреб і реагування 2025 р. наразі в Україні близько 3,47 мільйона найбільш вразливих дітей, 10 % яких є дітьми з інвалідністю, а також їхні батьки чи опікуни вкрай потребують безпеки, стабільності й невідкладних спеціалізованих послуг у сфері захисту дітей. Значна частина дітей, особливо на північному сході (30 %), сході (36 %) та півдні (16 %) країни, наражаються на підвищені ризики через ескалацію бойових дій. Діти у прифронтових районах і вздовж кордону України з Російською Федерацією стикаються з підвищеними ризиками, зокрема стають свідками чи потерпають від бойових дій, переміщення і погіршення умов життя [4].

Як зазначають А.М. Оксентюк та Л.А. Боровик «...реалії російсько-української війни виявили значні прогалини та недосконалості як у нормативному регулюванні захисту прав дітей, так і в механізмах його реалізації, оскільки існуючі законодавчі акти часто не містять достатньої конкретизації щодо застосування їх в умовах надзвичайних ситуацій» [5, с.294].

Право дитини на життя – це базове, природне й невід'ємне право, яке становить основу всієї системи прав дитини та визначає саму можливість реалізації інших прав і свобод. Це право є абсолютним і невідчужуваним, а його обмеження не допускається навіть у період надзвичайного чи воєнного стану (ч. 2 ст. 64 Конституції України).

В період збройного конфлікту право дитини на життя набуває особливого змісту, оскільки його реалізація безпосередньо залежить від здатності держави забезпечити фізичну безпеку, гумані-

тарний захист і доступ до основних життєвих благ. Згідно з положеннями статті 27 Конституції України, а також статей 6 і 38 Конвенції ООН про права дитини проголошено, що кожна дитина має невід'ємне право на життя, і держави-учасниці повинні забезпечувати максимально можливий рівень виживання та розвитку дитини. Таким чином, зміст цього права охоплює не лише фізичне існування, але й обов'язок держави створювати умови для повноцінного розвитку, безпеки та гідного життя дитини.

Особливої ваги право на життя набуває в період збройного конфлікту, коли діти піддаються підвищеному ризику загибелі, поранення, насильства або втрати доступу до медичної допомоги й освіти. Відповідно до Женевських конвенцій 1949 року та Додаткового протоколу I (1977 р.), діти мають право на особливий захист і гуманітарну допомогу під час війни.

Але наразі тривають численні порушення права дитини на життя, зокрема: загибель дітей унаслідок бойових дій, обстрілів, мінувань, авіаударів; відсутність належного медичного забезпечення, що призводить до смертей від поранень або хвороб; насильницькі дії проти дітей (жорстоке поводження, вбивства, тортури, катування, позасудові страти); мілітаризація дітей (використання дітей у збройних формуваннях або на небезпечних роботах, що створює загрозу їхньому життю).

Так, наприклад, порушуючи усі норми Конституції України, міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини 8 липня 2024 р. одна із російських ракет влучила у відділення інтенсивної та еферентної терапії хронічних інтоксикацій Національної дитячої спеціалізованої лікарні «Охматдит», пошкоджено 5 корпусів – постраждали 10 людей, шестеро з них – діти [6], 22 жовтня 2025 року, російські військові завдали дронного удару по приватному дитячому садку в Холодногірському районі Харкова, де в цей час перебували 48 дітей [7]. Непоодинокими є й випадки загибелі дітей, зокрема внаслідок російської атаки 6 грудня 2024 р. по Запоріжжю серед 10 мирних жителів загинули, двоє дітей [8].

Ще одну небезпеку життю дитини становлять наземні міни, касетні бомби (в т.ч. нерозірвані) та інші вибухонебезпечні залишки війни – це невибіркова зброя, яка щодня ранить та вбиває цивільних осіб у кожному куточку земної кулі. Вони не визнають угод про припинення вогню та мирні процеси і продовжують забирати жертв ще довго після закінчення конфлікту. Через небезпеку, пов'язану з цією зброєю, вони вселяють страх та стають смертельними перешкодами для розвитку. Крім того, вони негативно впливають на здоров'я, економіку, довкілля [9, с.231].

Детонація більшості вибухонебезпечних залишків війни зазвичай відбувається внаслідок дій, які передбачають навмисне втручання, зокрема спроби перемістити боєприпаси, їхнє маніпулювання або «гри» з ними. Проте міни та касетні боєприпаси є вкрай легкими, вони нестабільні й можуть бути прихованими як на поверхні ґрунту, так і в ґрунті, при цьому здатні детонувати випадково чи внаслідок цілеспрямованих дій. Діти особливо вразливі до смерті або поранення цією зброєю, тому що вони мають меншу масу тіла та, як правило, знаходяться ближче до центру вибуху, що зменшує їхні шанси вижити при масивній крововтраті, вони часто стають жертвами власної цікавості та любові до ігор [9, с. 233].

Українські діти вже зараз, в період активної фази збройного конфлікту, гинуть або отримують каліцтва через контакт з вибухонебезпечними залишками – уламками боєприпасів, снарядами, мінами, ручними гранатами. У багатьох випадках такі предмети потрапляють у зону дитячого доступу не через випадковість, а через недбалість дорослих, брак контролю або зберігання зброї вдома. За даними Головного управління протимінної діяльності, цивільного захисту та екологічної безпеки станом на 01.10.2025 від початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну через ворожі міни та вибухонебезпечні залишки війни постраждало 1 330 особи, з яких діти – 135, дорослі – 1195 [10].

За даними УВКПЛ, з 24 лютого 2022 року внаслідок підризу на мінах і вибухонебезпечних пережитків війни (ВПВ) загинули 30 дітей, а 120 отримали поранення. Міністерство оборони України повідомляє, що близько 139 000 км² території країни наразі забруднені мінами та ВПВ, що створює тривалі загрози для життя дітей, обмежує засоби до існування та ускладнює безпечне повернення сімей до своїх домів. Інциденти, пов'язані з мінами та ВПВ, почастишали в сільській місцевості під час активних сільськогосподарських робіт. Ґрунтові дороги також несуть значну загрозу для цивільного транспорту. Зокрема, 7 липня 2024 року на ґрунтовій лісовій дорозі поблизу села Циркуни (Харківська область), над яким Україна відновила контроль у 2022 році, автомобіль, у якому їхала сім'я з чотирьох осіб, у тому числі 5-річний хлопчик і новонароджена дівчинка, підірвався на протитанковій міні, що призвело до загибелі всіх пасажирів [11, с. 8].

З метою запобігання втраті життя дітей унаслідок контакту з вибухонебезпечними залишками війни необхідно забезпечити реалізацію комплексної системи правових, організаційних, освітніх та технічних механізмів, спрямованих на мінімізацію ризиків, підвищення рівня обізнаності населення та ефективне усунення джерел небезпеки. Доцільним є удосконалення положень Закону України «Про протимінну діяльність» з урахуванням потреб захисту дітей.

Тісно пов'язаним із правом дитини на життя є її право на повагу до гідності, свободу та особисту недоторканність. Відповідно до положень Конвенції ООН про права дитини, це право має комплексний характер, оскільки охоплює фізичну, моральну та психічну безпеку дитини, її свободу від свавільного втручання, а також гарантії гуманного ставлення у випадках обмеження свободи (ст. 37). Жодна дитина не може бути піддана катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує її гідність, поводженню чи покаранню, що становить безумовну норму міжнародного права (*jus cogens*) і є складовою міжнародних стандартів захисту прав людини. Це право покладає на державу обов'язок створювати ефективні правові, інституційні та процедурні механізми, спрямовані на його реалізацію та захист. В українському правовому полі відповідні гарантії закріплені у статтях 27 і 29 Конституції України, які гарантують кожному право на повагу до гідності, свободу та особисту недоторканність, а також у частині першій статті 10 Закону України «Про охорону дитинства», де кожній дитині гарантується право на свободу, особисту недоторканність і захист її гідності [12].

Системні порушення в цій сфері прав дитини з боку держави-агресора полягають у: незаконному позбавленні волі (викрадення, утримання в полоні, інтернуванні, депортації до держави-агресора); незаконне усиновлення чи переміщення дітей без згоди батьків або законних опікунів; обмеження свободи пересування через окупаційні режими, блокади чи бойові дії, фізичне та психологічне насильство над дітьми, у тому числі з боку окупаційних сил; сексуальне насильство щодо неповнолітніх у зонах бойових дій; катування та примусове допитування дітей як свідків чи членів сімей військовослужбовців; порушення права на приватність, наприклад, через примусове збирання персональних даних або фото-/відеофіксацію дітей без їх згоди тощо.

Повага до гідності є ключовим критерієм гуманізації правового порядку навіть в умовах збройного протистояння. Під гідністю дитини розуміється не лише визнання її як повноцінної особистості, але й захист від будь-яких форм приниження, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання. Збройний конфлікт створює численні ризики порушення цього права – від насильства та катувань до психологічних травм і дискримінації за ознакою походження, мови чи місця проживання.

В умовах збройного конфлікту існує підвищена небезпека незаконного позбавлення свободи, депортацій, переміщення чи утримання дітей у неволі. Відповідно до ст.1 Міжнародної конвенції про захист усіх осіб від насильницьких зникнень ніхто не може піддаватися насильницькому зникненню. Жодні виключні обставини, якими б вони не були, чи то стан війни або загроза війни, внутрішня політична нестабільність чи інший надзвичайний стан, не можуть слугувати виправданням насильницького зникнення [13], в свою чергу ст.5 визначає, що широко поширена чи систематична практика насильницьких зникнень є злочином проти людства, і тягне за собою наслідки, що передбачені таким застосовним міжнародним правом. Лише за офіційними даними розміщеними на інформаційній платформі «Діти війни» станом на 1 листопада 2025 року 19546 дітей депортовані та/або примусово переміщені [3].

Викладене дозволяє констатувати, що ці порушення суперечать не тільки вітчизняним конституційним приписам, але і нормам міжнародного права, а саме: Конвенції ООН про права дитини (1989 р.) [14] ст. 6 (право на життя), ст. 19 (захист від насильства), ст. 37 (заборона катувань), ст. 38 (захист у збройних конфліктах); Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни 1949 р. [15] та Додатковому протоколі до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) [16], Міжнародній конвенції про захист усіх осіб від насильницьких зникнень [13]; Римському статуту Міжнародного кримінального суду відповідно якому – вербування дітей, депортації, вбивства, катування кваліфікуються як злочини проти людяності (ст. 7) та воєнні злочини (ст.8).

У період воєнного стану реалізація та захист конституційних прав дитини поєднує національні та міжнародно-гуманітарні механізми, зокрема традиційну діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування (органи опіки та піклування, служби (управління) у справах дітей, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Радника-уповноваженого Президента України з прав дитини та дитячої реабілітації тощо), а також спеціально створених в період воєнного стану органів захисту прав дитини таких як: Координаційний штаб з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану; Координаційна рада з питань захисту та безпеки дітей; Інформаційно-комунікаційний портал «Діти війни»; Центр захисту прав дитини, який працює за моделлю "Барнахус", Національне інформаційне бюро та ін., Серед міжнародних гуманітарних організацій можна назвати Управління Верховного комісара ООН з прав людини (OHCHR), ЮНІСЕФ, ЮНЕСКО, МКЧХ тощо. Важливу роль у механізмі захисту прав дитини в період збройних конфліктів відіграють і міжнародні неурядові організації такі як Save the Children International, World Vision International, Plan International, Terre des Hommes, War Child, Defence for Children International та інші, які здійснюють

моніторинг порушень прав дитини, надають гуманітарну допомогу, забезпечують дітей їжею, медичною допомогою, психологічною підтримкою. В цілому сфера діяльності та межі компетенції цих інституцій спрямовано на виявлення, попередження та реагування на порушення прав дитини, координацію міжвідомчих дій, організацію евакуації, репатріації, соціального супроводу, реабілітації та відновлення прав дітей, постраждалих від збройного конфлікту.

Водночас як зазначається у доповіді Управління Верховного комісара ООН з прав людини: «...для повноцінного захисту необхідні не лише заходи, спрямовані на відновлення прав дітей, але й притягнення винних до відповідальності за порушення, а також цілеспрямовані зусилля шляхом надання їм ефективних засобів правового захисту та відшкодування з метою усунення шкоди, яку вони зазнали. Визнання та усунення цих порушень є ключовим для створення майбутнього, в якому всі українські діти зможуть відновити свої права, ідентичність та безпеку в суспільстві, вільному від довготривалих наслідків війни та окупації» [11, с. 24].

Отже, права дитини на життя, повагу до гідності, свободу і особисту недоторканність є фундаментальними, невідчужуваними та такими, що мають універсальний характер. Їхня реалізація не може бути обмежена навіть за умов збройного конфлікту, оскільки вони є базовою основою конституційних прав людини, гарантованих міжнародним правом та Конституцією України.

Висновки. Підсумовуючи можна констатувати, що в умовах збройної агресії проти України виникає потреба у розширеному застосуванні принципу найкращих інтересів дитини, який має бути провідним орієнтиром в процесі взаємодії національних органів публічної влади та міжнародних інституцій під час ухвалення рішень, що впливають на життя та безпеку дітей.

Порушення конституційних прав дитини на життя, повагу до гідності, свободу і особисту недоторканність під час збройного конфлікту (викрадення, незаконне переміщення, вербування у збройні формування, насильство, катування тощо) мають отримувати належну правову оцінку. Україна повинна посилити національні механізми фіксації та розслідування воєнних злочинів і співпрацю з міжнародними інституціями, зокрема з Міжнародним кримінальним судом.

Перспективи зміцнення конституційно-правових гарантій прав дитини в умовах збройних конфліктів пов'язані з необхідністю комплексного підходу, який інтегрує правові, інституційні, освітні та гуманітарні механізми з метою мінімізації наслідків війни для дітей і забезпечення умов для їх гідного майбутнього. Охорона і захист прав дитини на життя, повагу до гідності, свободу та особисту недоторканність наразі є не лише юридичним, а й морально-етичним імперативом, що визначає рівень цивілізованості держави. Повага до дитинства в умовах воєнного стану постає показником гуманності державної влади та складовою національної безпеки України, а дотримання конституційних принципів – передумовою збереження людяності й правопорядку навіть за надзвичайних обставин. Україна, реалізуючи свою правову політику в умовах збройної агресії, демонструє відданість міжнародним стандартам захисту дітей, водночас потребує подальшого удосконалення законодавчої бази, механізмів правозастосування, системи фіксації та документування порушень прав дітей, а також посилення ролі громадянського суспільства в моніторингу та реагуванні на такі порушення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Rahman R.A., Noor S.M., Magassing A.M., & Sakharina I.K. Ensuring Child Protection in Armed Conflict: an International Legal Perspective Under SDG 16. *Journal of Lifestyle and SDGs Review*. 2025. Vol. 5. № 3. P. 1–19. DOI: <https://doi.org/10.47172/2965-730X.SDGsReview.v5.n03.pe04820>; URL: <https://www.sdgreview.org/LifestyleJournal/article/view/4820> (дата звернення: 01.11.2025 р.).
2. Marwahputri R., Muchtar, S., Azisa, N. The implementation of criminal development outside institutions to children as a criminal form with conditions. *Jurnal Living Law*. 2023. Vol. 15, No. 1, hlm. 55–67. URL: <https://ojs.unida.info/livinglaw/article/view/5105/3553> (дата звернення: 01.11.2025 р.).
3. Інформаційно-комунікаційний портал «Діти війни». URL: <https://childrenofwar.gov.ua/> (дата звернення: 01.11.2025 р.).
4. Ukraine humanitarian needs and response plan. Humanitarian programme cycle 2025. January 2025. 99 p. URL: <https://reliefweb.int/report/ukraine/ukraine-humanitarian-needs-and-response-plan-2025-april-2025-enuk> (дата звернення: 01.11.2025 р.).
5. Оксентюк А.М., Боровик Л.А. Порушення фундаментальних прав дитини в умовах російсько-української війни. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 7. С. 294–297. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-7/65>; URL: http://lsej.org.ua/7_2025/67.pdf.
6. Масована ракетна атака: влучання в «Охматдит» URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3883191-masovana-raketna-ataka-vlucanna-v-ohmatdit-zertvi-ta-zrujnovani-budinki.html> (дата звернення: 01.11.2025 р.).

7. Удар по дитячому садку URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/ataka-ditsadok-harkovi-politsiya-rokazala-1761231029.html> (дата звернення: 01.11.2025 р.).
8. Серед десяти загиблих унаслідок атаки росіян на Запоріжжя – двоє дітей. URL: <https://zmina.info/news/sered-desyaty-zagyblyh-unaslidok-atomy-rosiyan-na-zaporizhzhya-dvoye-ditej/> (дата звернення: 01.11.2025 р.).
9. Children and armed conflict. A Guide to International Humanitarian and Human Rights Law. Montreal (Quebec) : International Bureau for Children's Rights, 2010. 458 p. URL: <https://www.ibcr.org/wp-content/uploads/2016/06/Guide-international-law-2010-english-1.pdf> (дата звернення: 01.11.2025 р.).
10. В Україні від початку повномасштабного вторгнення РФ через міни і вибухонебезпечні залишки постраждали 1 тисяча 330 людей, з них 135 дітей: повідомлення Укрінформ від 03.10.2025 р. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/4043338-v-ukraini-za-cas-povnomasstabnoi-vijni-vid-min-postrazdali-1330-ludej-z-nih-135-ditej.html> (дата звернення: 01.11.2025 р.).
11. Вплив збройного конфлікту та окупації на права дітей в Україні, 24 лютого 2022 року – 31 грудня 2024 року: доповідь Управління Верховного комісара ООН з прав людини. 27 с. URL: <https://ukraine.ohchr.org/uk/The-impact-of-the-armed-conflict-and-occupation-on-childrens-rights-in-Ukraine-24-February-2022-31-December-2024> (дата звернення: 01.11.2025 р.).
12. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення: 01.11.2025 р.).
13. Міжнародна конвенція про захист усіх осіб від насильницьких зникнень від 20.12.2006 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_l54#Text (дата звернення: 01.11.2025 р.).
14. Конвенція про права дитини від 20.11.1989 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#n427 (дата звернення: 01.11.2025 р.).
15. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text (дата звернення: 01.11.2025 р.).
16. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) від 8 червня 1977 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text (дата звернення: 01.11.2025 р.).